

ĮVADAS

Trečiojoje daugiatomio „Lietuvos dailininkų žodyno“ dalyje pristatomos 1918–1944 m. kūrusių dailininkų biografijos. Pirmą kartą Lietuvos dailėtyroje pateikiami patikslinti ir papildyti to laikotarpio žinomų kūrėjų gyvenimo ir kūrybos duomenys, į lietuvių dailėtyros mokslo apyvartą įtraukiami mažiau žinomi menininkai.

Dailininkai, kurių biografijos pateko į šį tomą, gyveno veržliu modernios valstybės raidos laikotarpiu. 1918 m. nepriklausomybę atkūrusi Lietuva tarpukariu klojo ūkinius valstybės pamatus, ugždė tautinę kultūrą, tapo lygiateise tarptautinės bendrijos nare. Meninio gyvenimo centras tuo metu buvo laikinoji sostinė Kaunas, kurioje įsteigtos svarbiausios kultūros institucijos, atidaryta Meno mokykla, kūrė žymiausi menininkai. Žodyne pristatomi ne tik Lietuvos Respublikoje gyvenę, bet ir Lenkijai priklausiusiam Vilniaus krašte dirbę, daugiausia nelietuviai, dailininkai, kurie Lietuvos dailės istoriografijoje dažnai buvo ignoruojami arba priskiriami Lenkijos meninei kultūrai. Žodyno autoriai tarpukario Lietuvos dailę traktuoja kaip vientisą kultūros erdvę, kurioje susiliejo įvairiautės dailininkų bendruomenės kūrybos pastangos.

Žodyno rengėjai apibendrina pirmtakų – ankstesnių dailėtyrininkų ir tyrėjų kartų – parengtus enciklopedinius, istoriografinius ir biobibliografinius leidinius, monografijų ir katalogų, mokslinių bei populiarių straipsnių medžiagą. Jie tikslino dailininkų gyvenimo ir kūrybos faktus, pildė biogramas archyvų duomenimis. Dalis dailininkų Lietuvoje pristatomi pirmą kartą.

Nepriklausomos Lietuvos dailininkų kūrybos tyrimai pradėti jau tarpukariu. Dailės raidos problemas gvildeno, parodas ir menininkų kūrybą pristatė to laikotarpio dailės istorikai, muziejininkai, kraštotyrininkai, rašytojai ir patys dailininkai.

Žodyno rengėjams buvo naudingi XX a. antroje pusėje–XXI a. pradžioje išleisti informaciniai ir enciklopediniai leidiniai, tarpukario dailininkų kūrybai skirtos monografinės studijos ir straipsniai, publikuoti amžininkų prisiminimai, dailininkų asmeninių ir grupinių parodų bei muziejinių rinkinių katalogai, to laikotarpio kultūrinį paveldą sisteminantis sąvadai. 1918–1944 m. kūrusių dailininkų pristatymas neišsivaizduojamas

be duomenų, skelbtų akademinėje XX a. lietuvių dailės istorijoje (Vilnius, t. 1 – 1982; t. 2 – 1983; t. 3 – 1990, sudaryt. Ingrida Korsakaitė ir Irena Kostkevičiūtė), socialine prieiga pasižyminčių monografijų – Jolitos Mulevičiūtės *Modernizmo link. Dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940* (Kaunas, 2001) ir Giedrės Jankevičiūtės *Dailė ir valstybė. Dailės gyvenimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940* (Kaunas, 2003), pirmosios sovietinės okupacijos patirtį atspindinčios G. Jankevičiūtės parodos knygos *Po raudonąja žvaigžde: Lietuvos dailė 1940–1941 m.* (Vilnius, 2011). Svarbus šaltinis buvo ir informaciniai leidiniai – Dalios Ramonienės sudarytas *Kauno meno mokyklos mokinių sąvadas* (Vilnius, 2006) ir Vidos Narščiuvienės biobibliografinis žodynas *Lietuvių vaikų knygų iliustruotojai* (Vilnius, 2009). Reikšmingos medžiagos rasta institucijų veiklai skirtose monografijose: Apolonijos Valiuškevičiūtės knygoje *Kauno meno mokykla* (Vilnius, 1970; II papildytas leidimas – 1997) ir *Kauno dailės institutas 1940–2000* (kn. 2, Kaunas, 2002), Jono Umbraso ir Eglės Kunčiuvienės leidinyje *Lietuvių dailininkų organizacijos 1900–1940* (Vilnius, 1980).

Vilniaus krašto dailininkų meninio palikimo pristatymui tarnavo Lietuvoje ir Lenkijoje išleisti katalogai *Wileńskie śródowisko artystyczne 1919–1945. Malarstwo, grafika, rzeźba, rysunek, fotografia* (Olsztyn, 1989) ir *Vilniaus meno mokykla ir jos tradicijos*, kat., red. Jerzy Malinowski, Michał Woźniak, Rūta Janonienė (Torunė, Vilnius, 1996; tas pats leidinys lenkų kalba). Pristatant tarpukario Vilniaus dailininkus remtasi lenkų menotyrininkų Irenos Jakimowicz, Dariuszo Konstantynowo, Jano Kotłowskio, Józefo Poklewskio tyrimų duomenimis.

Žodyno rengėjai pasitelkė ne tik lietuvių autorių publikacijas, bet ir Lenkijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje bei kitur pasirodžiusių enciklopedinių leidinių, kuriuose skelbtos Lietuvos dailininkų biografijos, duomenis. Iš svarbesnių minėtini: Ulrich Thieme, Felix Becker, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (Bd. 1–37, Leipzig, 1907–1950), *Polski słownik biograficzny* (Kraków, leidžiamas nuo 1935), Hans Vollmer, *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler des XX Jahrhunderts* (Bd. 1–6, Leipzig, 1953–1962), *Allgemeines Künstlerlexikon* (München, Leipzig, leidžiamas nuo 1992), *Художники народов СССР. Биобиблиографический словарь* (т. 1–4, Москва, 1970–1983), *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających* (t. 1–8, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1971–2009), Emmanuel Bénézit, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps...* (vol. 1–14, Paris, 1999) ir kiti.

Rengiant žodyną buvo peržiūrėti Lietuvos dailės muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus ir jo padalinių (Adelės ir Pauliaus Galaunių namų, Antano Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejaus), Šiaulių „Aušros“ istorijos ir etnografijos muziejaus, Žemaičių „Alkos“ muziejaus Telšiuose, Vilniaus dailės akademijos muziejaus ir kitų muziejų kūrinių fondai, jų bibliotekose ir archyvuose saugomos dailininkų bylos ir ikonografinė medžiaga. Svarbių dokumentų rasta Lietuvos literatūros ir meno archyve, Lietuvos centriniame valstybės archyve, Lietuvos ypatingajame archyve ir Lietuvos dailininkų sąjungos archyve, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Vilniaus universiteto, Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekų rankraščių skyriuose.

Žodyno rengėjai taip pat dirbo Varšuvos nacionalinio muziejaus (*Muzeum Narodowe w Warszawie*) ir Krokuvos nacionalinio muziejaus (*Muzeum Narodowe w Krakowie*) fonduose. Vertingos medžiagos rasta Varšuvos nacionalinėje bibliotekoje (*Biblioteka Narodowa w Warszawie*), Varšuvos universiteto bibliotekoje (*Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie*), Lenkijos mokslų akademijos Meno instituto bibliotekoje (*Biblioteka Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk*), Mikalojaus Koperniko universiteto Torunėje bibliotekoje (*Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu*), taip pat Krokuvoje – Jogailos universiteto bibliotekoje (*Biblioteka Jagiellońska*), Lenkijos mokslų akademijos mokslinėje bibliotekoje (*Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk*).

DUOMENŲ ATRANKA

Chronologinės ribos. Trečiajame „Lietuvos dailininkų žodyno“ tome pristatomi dailininkai, daugiausia kūrę tarpukariu ir Antrojo pasaulinio karo metais. Šios ribos – sąlyginės. Nemažai žodyne aprašomų menininkų pradėjo kurti tarpukariu ir toliau dirbo sovietinėje Lietuvoje (Vytautas Jurkūnas, Antanas Gudaitis, Juozas Mikėnas) ar išėmimoje (Vytautas Kazimieras Jonynas, Vytautas Kasiulis, Viktoras Petravičius, Viktoras Vizgirda). Tokiu atveju nutarta neskaidyti dailininko biografijos, bet pristatyti ją kaip vientisą šiame tome, kurio ribos sutampa su brandžia dailininko kūrybos pradžia. Jei dailininkas baigė studijas tarpukario laikotarpiu,